

JEL: L83, Q26, Z31, Z38

*Аліна Якимчук¹, Назарій Попадинець², Андрій Валюх¹,
Тетяна Скрипко³, Красимир Левков⁴*

¹Національний університет водного господарства та природокористування
²ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

³Львівський національний університет імені Івана Франка

⁴Університет агробізнесу і сільського розвитку

^{1,2,3}Україна

⁴Болгарія

СІЛЬСЬКИЙ «ЗЕЛЕНИЙ» ТУРИЗМ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ В ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Мета. Мета статті полягає у формуванні економічних засад розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму в процесі децентралізації влади як каталізатора розвитку місцевої економіки, виявлення причин і факторів, що сприяють чи гальмують його розвиток, обґрунтування фінансових механізмів стимулювання його розвитку.

Методологія / методика / підхід. Методологічною основою дослідження для виокремлення економічної важливості сфери сільського «зеленого» (екологічного) туризму стали методи аналізу й синтезу інформації та діалектичний метод, а також метод економічного аналізу та статистичний метод. Дослідження ґрунтується на застосуванні кореляційно-регресійного аналізу залежності чисельності туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами, від ВВП держави, що припадає на душу населення. Для оцінювання якості побудованої лінійної регресійної моделі використано коефіцієнти кореляції та детермінації. Перевірку статистичної значущості моделі здійснено на основі критеріїв Фішера та Стьюдента.

Результати. Подано авторське тлумачення терміна сільський «зелений» (екологічний) туризм як різновид туризму, що полягає в подорожах туристів до природних сільських, недоторканих людиною природоохоронних територій на основі раціонального природокористування з пізнавальною метою та для відпочинку, що відповідає концепції сталого розвитку. Проаналізовано стан сільського туризму за період 2012–2019 рр., а також стан туристичної активності на прикладі Рівненської області (2000–2019 рр.).

Оригінальність / наукова новизна. Установлено залежність чисельності туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами, від ВВП держави, що припадає на душу населення. Уперше сформовано пріоритети розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму, виявлено й узагальнено фактори позитивного й негативного впливу на прикладі конкретних дестинацій у процесі децентралізаційної реформи, обґрунтовано застосування етнофестивалів як інноваційної форми активізації туризму в межах регіональних ландшафтних парків та інших категорій природно-заповідного фонду. Удосконалено засади розвитку інклюзивного туризму. Подальшого розвитку набули засади формування стратегічного розвитку туризму на основі фактичних стратегій на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Практична цінність / значущість. Сформовано передумови вдосконалення природно-заповідного фонду як основи розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму. Внесено пропозиції щодо вдосконалення «Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло»

на 2018–2022 роки» як важливої туристичної дестинації на основі нових туристичних продуктів. Окреслено переваги розвитку інклюзивного туризму.

Ключові слова: сільський «зелений» туризм, екологічний туризм, туристична дестинація, територіальна громада, інклюзивний розвиток.

**Alina Yakymchuk¹, Nazariy Popadynets², Andriy Valyukh¹,
Tetyana Skrypko³, Krasimir Levkov⁴**

¹National University of Water and Environmental Engineering

²SI “Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy
of the NAS of Ukraine”

³Ivan Franko National University of Lviv

⁴University of Agribusiness and Rural Development

^{1,2,3}Ukraine

⁴Bulgaria

RURAL “GREEN” TOURISM AS A DRIVER OF LOCAL ECONOMY DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF DECENTRALIZATION OF POWER

Purpose. *The purpose of the paper is the formation of economic principles of rural “green” (ecological) tourism in the process of decentralization of power as a catalyst for local economic development, identification of the causes and factors that contribute to or inhibit its development, and justification of financial mechanisms to stimulate its development.*

Methodology / approach. *The methods of analysis and synthesis of information and dialectical method as well as the method of economic analysis and statistical method are the methodological basis of the study for highlighting the economic importance of rural “green” (ecological) tourism. The study is grounded on the application of correlation and regression analysis of the dependence of the number of tourists served by tour operators and travel agents on the GDP of the state per capita. Correlation and determination coefficients are used to assess the quality of the constructed linear regression model. The statistical significance of the model is tested on the basis of Fisher’s F-test and Student’s t-test.*

Results. *The paper provides the authors’ interpretation of the term rural “green” (ecological) tourism as a type of tourism, which is a trip of tourists to natural, rural untouched by human, and protected areas based on the rational use of nature for educational purposes and for recreation, which corresponds to the concept of sustainable development. The state of rural green tourism in 2012–2019 is analyzed. The state of tourist activity on the example of the Rivne region in 2000–2019 is analyzed.*

Originality / scientific novelty. *The relationship between the number of tourists served by tour operators and travel agents from the GDP of the state per capita is established. For the first time, the priorities of rural “green” (ecological) tourism development are formed, the factors of positive and negative influence on the example of specific destinations in the process of decentralization reform are identified and generalized. The principles of inclusive tourism development are improved. The principles of forming the strategic development of tourism on the basis of actual strategies at the national and local levels are further developed.*

Practical value / implications. *Preconditions for improving the nature reserve fund as a basis for the development of rural “green” (ecological) tourism are formed. The improvements for the*

"Green Road Tourism Development Strategy "The Honey Circle" for 2018–2022" as an important tourist destination based on new tourism products are suggested. The advantages of inclusive tourism development are outlined.

Key words: rural "green" tourism, ecological tourism, tourist destination, territorial community, inclusive development.

Постановка проблеми. Розвиток сільського «зеленого» (екологічного) туризму є одним з напрямів туристичної діяльності, метою якого є задоволення потреб населення у відпочинку та дозвіллі, покращення стану здоров'я населення, а також стану навколишнього природного середовища, відтворення екологічно орієнтованих людських факторів. Загалом екологічний туризм є складовою частиною екологічної політики держави, фактором розвитку місцевої економіки. Є кілька напрямів розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму, серед яких: створення туристичних селищ на основі сільських поселень із традиційною народною дерев'яною архітектурою, самобутніми культурними традиціями, які розміщені в мальовничій місцевості; організація турів у сільську місцевість із проживанням і харчуванням у садибах, знайомство з традиційним сільським побутом, ремеслами; винаймання будинків або кімнат у сільській місцевості в екологічно чистих природних територіях. Останніми роками під час децентралізації влади більшого значення об'єднаними територіальними громадами (ОТГ) надавалось саме розвитку туризму, оскільки сільський «зелений» туризм здатний формувати позитивний імідж території та забезпечувати фінансові надходження для розвитку громад. Усе це сформувало актуальність цієї теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму, екологізації, раціонального природокористування займалися багато науковців. Зокрема, А. О. Кравчук та ін. розглядають зелений туризм як соціально-культурну сферу діяльності, що є виробником послуг, необхідних для задоволення потреб, що виникають під час подорожей [1; 2]. Г. Л. Чернява вважає, що сільський туризм це сільський туристичний продукт, який є сукупністю надання низки послуг, а саме нічлігу, харчування, екскурсій і розважального обслуговування [3]. Л. М. Шульгін з колегами розглядають його з погляду створення відпочинкової атмосфери, тобто саме атмосфера створює незабутні позитивні враження від туристичної подорожі [4]. О. І. Коркуна та ін. вважають, що зелений туризм – це економічна діяльність у сфері туристичних послуг, яка складається з таких складників, як надання місця для проживання чи перебування туриста на лоні природи (у лісі, у горах, у селі тощо) [5]. У своїх дослідженнях М. М. Біль розглядає туристичну мобільність населення, її зміст, глобальні тенденції та взаємозв'язки з міграційними процесами [6]. О. О. Корчинська вважає зелений туризм видом підприємницької діяльності «щодо надання послуг відпочинку в сільській місцевості з використанням об'єктів приватної власності домогосподарств (майно, земля) та локальних природно-культурно-історичних

ресурсів» [7]. Н. Є. Кузьо та Н. С. Косар розглядають сільський туризм як «відпочинковий різновид туризму, що відбувається в сільських садибах, де власник господарства надає послуги з розміщення та харчування; основна мета цього виду туризму – пасивний відпочинок та вивчення побуту селян» [8]. Ю. В. Зінько та ін. визначають сільський «зелений» туризм як вид діяльності, який сконцентрований на сільських територіях і передбачає розвиток у сільській місцевості туристичної інфраструктури для обслуговування туристів. Вони визначають його як «національний бренд сільського туризму, що використовують для промоції послуг і продуктів сільського туризму» [9]. Щодо методики оцінювання туристичної сфери та економічної діяльності туристичних підприємств, то цьому напряму присвячені праці І. Ангелко [10], М. Чорної [11]. У своєму дослідженні Ю. Ковальчук та ін. зосередили увагу на оцінці потенціалу та можливостей розвитку туристичної діяльності в регіонах України в сучасному контексті за допомогою методу аналізу середовища функціонування та визначили, що 12 областей України виявили високий потенціал розвитку туризму, а інші 13 областей не мали достатнього доходу від туристичних послуг для покриття витрат на робочу силу та експлуатаційних витрат [12]. Водночас Г. Горбань та ін. провели оцінку ефективності розвитку суб'єктів туризму в регіонах України за допомогою методу аналізу середовища функціонування та визначили, що з погляду економічної ефективності діяльність туроператорів у місті Києві, Львівській, Волинській і Чернігівській областях була технічно ефективною у 2018 р., а в інших регіонах неефективною. Також встановлено, що турагенти м. Києва, Черкаської, Львівської та Полтавської областей посіли провідні позиції за технічною ефективністю операційних витрат. Розраховано рівень реалізації наявних можливостей і рівень втрат від туристичної діяльності в регіонах України [13]. Інші вчені провели дослідження розвитку готельного господарства країни та визначили за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, що найбільше його розвиток залежить від туристичної сфери [14]. М. Бойко зі співавторами та О. Козьменко з колегами розглядають туристичну сферу з погляду залучення нових інвестицій. Учені виділяють групи країн із різним рівнем інвестиційної привабливості туристичної галузі на основі кластерного аналізу [15; 16] Л. Немець та ін. найбільше уваги приділили дослідженню особливостей розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Автори проаналізували поняття «сільський туризм», «екологічний туризм», «агротуризм». Більше того, виділено фактори, що сприяють розвитку сільського туризму в Україні, та проаналізовано його сучасні особливості й тенденції. Особлива увага приділяється характеристикам основних напрямів розвитку сільського туризму в Україні [17]. Явище екологічного туризму науковці тлумачать як появу суспільної потреби в пізнанні природи та необхідність ощадливого ставлення до природних ресурсів і забезпечення власного внеску в їх збереження. Останню тезу ми зазначаємо першопричиною, тоді як суспільну потребу – позитивним наслідком, так само як і зміну пріоритетів туристів щодо

спрямування їх запитів від традиційного (пляжного, приміром) відпочинку до відпочинку з пізнавальною спрямованістю. Таким чином, сільський «зелений» (екологічний) туризм пов'язаний із приверненням уваги громадськості до екологічних проблем і водночас слугує для дальшої її акцентуалізації. Фахівці класифікують екологічний туризм як: культурно-пізнавальний або науковий (науково-природничий, історико-археологічний, етнографічно-краєзнавчий тощо); спортивно-оздоровчий (за видами спорту, доступними у межах відповідних локацій); екологічний туризм за видами промислу (фауністичний, флористичний тощо); релігійний; сільський.

Мета статті полягає у формуванні економічних засад розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму в процесі децентралізації влади як каталізатора розвитку місцевої економіки, виявлення причин і факторів, що сприяють чи гальмують його розвиток, обґрунтування фінансових механізмів стимулювання його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни Європи є найчастішим пунктом призначення туристів у світі. Крім того, частка європейців, які подорожують Європою, становить близько 50 % від загального обсягу туристів. Так, щороку вони здійснюють понад 530 млн поїздок, відвідуючи інші європейські напрями. Проте, як свідчить аналіз витрат, перша позиція належить Китаю, який витрачає щорічно 277 млрд дол. США (у 2018 р.), другу сходинку посідають США – 144 млрд дол. США, Німеччина займає третю позицію (94 млрд дол. США) [18]. Усе це свідчить про активний розвиток як внутрішнього, так і зовнішнього туризму. У 2020 р. через негативний вплив на туризм пандемії вірусу Covid-19 усе більше туристів почали надавати перевагу внутрішнім короткочасним подорожам і зосередили свою увагу на сільському «зеленому» туризмі, що є екологічною формою відпочинку та стрімко розвивається як у європейських державах, так і в Україні.

Науковий і практичний інтерес становить розуміння поняття «сільський «зелений» (екологічний) туризм». На наш погляд, під *сільським «зеленим» (екологічним) туризмом* варто розуміти такий різновид туризму, що полягає в подорожах туристів до природних сільських, недоторканих людиною природоохоронних територій на основі раціонального природокористування з пізнавальною метою та для відпочинку, що відповідає концепції сталого розвитку. Під час цього виду туризму туристи вагомо не впливають на природу й територію, де вони відпочивають. Такий туризм зазвичай сприяє освіті туристів і допомагає залучити спонсорські внески на заходи зі збереження території, соціально-економічного розвитку ОТГ, здатний формувати позитивний туристичний імідж місцевості. Його розвиток здебільшого розглядається як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь.

Сільський «зелений» (екологічний) туризм стрімко розвивається в Україні, про що свідчить зростання кількості садиб і чисельність розміщуваних у них осіб (табл. 1). Наприклад, упродовж 2012–2019 рр. чисельність осіб, які відвідали такі агросадиби, зросла майже на 70 % і становила у 2019 р. близько

86 тис. осіб. Кількість агросадиб також значно збільшилася (до 389 одиниць), порівняно з 2012 р., коли функціонували 230 агросадиб. Варто зауважити, що загальна площа агросадиб зросла удвічі, зокрема житлова площа зросла у 2,4 рази й становила у 2019 р. близько 30 тис. м². Водночас показник середньої місткості агросадиб збільшився на 50 %. Усе це є свідченням того, що населення більше почало приділяти уваги внутрішнім подорожам і родинному спілкуванню на природі.

Таблиця 1

Аналіз основних показників розвитку сільського «зеленого» туризму в Україні впродовж 2012–2019 рр.

Показники	Роки								Абсолютне відхилення 2019 р. до 2012 р., (+; -)	Відносне відхилення, 2019 р. до 2012 р., (%)
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Кількість садиб, од.	230	285	233	235	375	377	380	389	159	169,1
Чисельність розміщених осіб	50724	49948	39311	49253	79891	82570	83211	85995	35271	169,5
Середня місткість садиб, місць	11,0	12,6	13,5	12,7	13,2	13,4	14,2	16,5	5,5	150,0
Загальна площа садиб, м ²	49425	65986	71208	73241	90811	91300	93435	101329	51904	205,1
у т. ч. житлова	20787	29988	29201	25558	43764	44056	44736	49912	29125	240,1

Джерело: складено на основі даних, представлених у роботах [15; 17].

Згідно з даними Держстату України, щорічно в країні оздоровлюються близько 3 млн осіб, зокрема понад 3 тис. осіб з інших держав світу. Водночас країна має значний оздоровчий потенціал, оскільки потужність оздоровчих установ використовується лише на 30 %. Найбільшою проблемою є відсутність технічних можливостей цілорічної роботи таких закладів. Відповідно, курортні заклади потенційно спроможні прийняти у 2,5–3 рази більше туристів і таким чином у 2–3 рази підвищити ефективність своєї діяльності, сприяти зайнятості місцевого населення, направляти до бюджету більше відрахувань [19; 20]. Як свідчать дослідження [21; 22], між рівнем доходів туристів і доходами туристичних підприємств є пряма залежність, що виражається в тому, що при збільшенні доходу туриста на 2,5 %, витрати на туризм зростуть на 4,0 %. Проте, на думку фахівців, чітка залежність між рівнем економічного розвитку країни й рівнем туризму не простежується. Зрозуміло, що поліпшення економічної ситуації, рівня життя населення сприятимуть розвитку туризму й стануть першими кроками на шляху розвитку туризму. Провідними адміністративними територіями України за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору, які надійшли до місцевих бюджетів, у 2018 р. були м. Київ (33,0 млн грн, тобто 36,4 % від загальної суми турзбору),

Львівська область – 13,4 млн грн (14,8 %); Одеська область – 11,6 млн грн (12,7 %); Закарпатська область – 3,8 млн грн (4,2 %); Івано-Франківська область – 3,7 млн грн (4,1 % від загальної суми туристичного збору) [23; 24].

Наступний етап дослідження побудовано на лінійній регресії, що ґрунтується на лінійному кореляційному зв'язку емпіричних даних, вимірних за шкалою інтервалів або відношень, що оцінено за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона r_{xy} . У результаті дослідження виявлено регресійну залежність чисельності туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами, від ВВП держави, що припадає на душу населення.

Вибір аналітичної форми моделі, що описує залежність чисельності туристів, обслуговуваних туроператорами від ВВП на одну особу населення, здійснено на основі побудованої діаграми розсіювання (рис. 1), яка становить собою графічне зображення обраної статистичної вибірки. Взаємозв'язок між чисельністю туристів, обслуговуваних туроператорами та ВВП на одну особу населення, близький до лінійного, тому в цьому випадку в ролі залежності між змінними доцільно вибрати лінійну функцію. Вибіркова функція лінійної регресії в цьому випадку буде мати вигляд:

$$\hat{y} = b_0 + b_1 x \quad (1)$$

де \hat{y} – оцінка математичного сподівання залежної змінної моделі (чисельність туристів);

x – незалежна змінна моделі (ВВП на одну особу населення);

b_0, b_1 – параметри регресії.

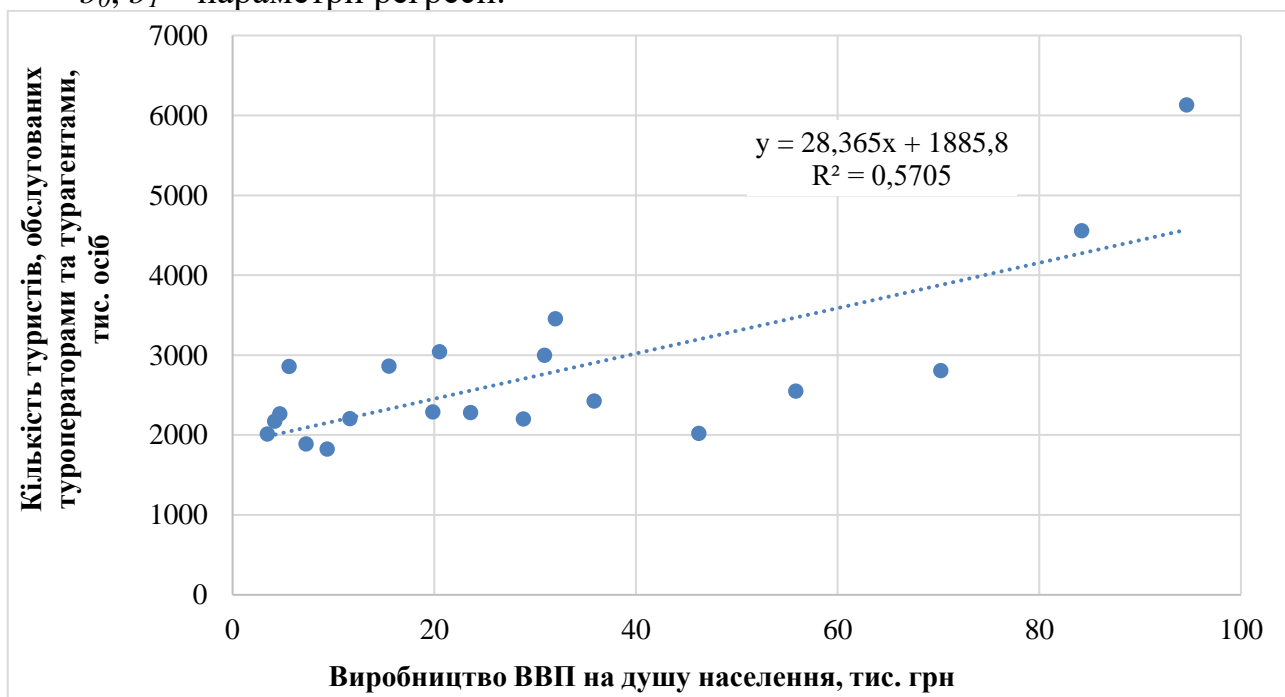


Рис. 1. Залежність чисельності туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами, від ВВП на душу населення в Україні, 2000–2019 рр.

Джерело: побудовано авторами.

Для знаходження оцінок параметрів моделі b_0 , b_1 застосовано значення чисельності туристів, обслуговуваних туроператорами та ВВП на одну особу населення за 2000–2019 рр. (табл. 2). У результаті розрахунків отримано значення параметрів моделі $b_0=1885,8$; $b_1=28,365$.

Таблиця 2

Вихідні дані до кореляційно-регресійної моделі встановлення залежності між ВВП на душу населення та чисельністю туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами в Україні

Роки	ВВП на одну особу населення, грн	Чисельність туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами усього, осіб
2000	3441,0	2013998
2001	4174,0	2175090
2002	4681,9	2265317
2003	5592,9	2856983
2004	7273,5	1890370
2005	9374,3	1825649
2006	11634,3	2206498
2007	15499,1	2863820
2008	20502,8	3041655
2009	19836,3	2290097
2010	23603,6	2280757
2011	28813,9	2199977
2012	30912,5	3000696
2013	31988,7	3454316
2014	35834,0	2425089
2015	46210,2	2019576
2016	55853,5	2549606
2017	70224,3	2806426
2018	84192,0	4557447
2019	94589,8	6132097
Абсолютне відхилення 2019 р. до 2000 р. (+;-)	91148,8	4118099
Відносне відхилення 2019 р. до 2000 р., %	2748,9	304,5

Джерело: сформовано на основі даних [19; 21].

Отже, побудована модель залежності чисельності туристів, обслуговуваних туроператорами, від ВВП на одну особу населення, має вигляд:

$$Y = 28,365x + 1885,8.$$

Економічна інтерпретація моделі полягає в тому, що при збільшенні ВВП на душу населення в середньому на 1 тис. грн загальна чисельність обслуговуваних туристів в Україні зростала в середньому на 28,635 тис. осіб. Отже, встановлено кількісну залежність чисельності обслуговуваних туристів від ВВП держави, оскільки зростання ВВП країни призводить до збагачення (збільшення доходів населення), що, у свою чергу, є можливістю збільшити їх витрати, у тому числі витрати на туристичні послуги.

Щоб перевірити правильність вибору структури побудованої моделі залежності чисельності туристів, обслуговуваних туроператорами та ВВП на одну особу населення, у вигляді лінійної регресії, проведено її верифікацію, тобто статистичну перевірку моделі на адекватність, якість і значущість. Для оцінювання якості побудованої моделі використані коефіцієнти кореляції та детермінації. Перевірка статистичної значущості моделі здійснена на основі критеріїв Фішера та Стюдента.

Для оцінки адекватності моделі розраховано значення коефіцієнта детермінації R^2 за формулою (2), який є мірою пояснювальної сили незалежних змінних моделі:

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n e_i^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} \quad (2)$$

де e_i – розрахункове значення залишку в i -тому спостереженні;
 y_i – фактичні значення залежної змінної моделі в i -тому спостереженні;
 \bar{y} – середнє значення залежної змінної.

Оскільки розраховане значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,572$, то вплив ВВП на чисельність туристів є досить вагомим. Це дає підстави стверджувати, що зміна кількості туристів на 57,2 % пояснюється зміною значень ВВП, а на 42,8 % – іншими випадковими факторами.

Міру тісноти лінійного зв'язку між змінними моделі оцінено за допомогою коефіцієнта кореляції. Зважаючи на значення $r = 0,756$, зроблено висновок про наявність тісного лінійного зв'язку між показниками моделі.

Для оцінки варіації залишкових величин моделі розраховано стандартне відхилення рівняння регресії за формулою:

$$\hat{\sigma}_\varepsilon = \sqrt{\hat{\sigma}_\varepsilon^2}, \quad (3)$$

де $\hat{\sigma}_\varepsilon^2$ – незміщена оцінка дисперсії залишків, яка, у свою чергу, визначена наступним чином:

$$\hat{\sigma}_\varepsilon^2 = \frac{\sum_{i=1}^n e_i^2}{n - k}, \quad (4)$$

де n – кількість спостережень;
 k – кількість параметрів моделі.

Розраховане значення стандартної похибки моделі $\hat{\sigma}_\varepsilon = 0,19$ вказує на досить малу варіацію фактичних значень кількості туристів навколо теоретичних, знайдених за допомогою рівняння регресії. Перевірка статистичної значущості побудованої моделі в цілому здійснена шляхом перевірки статистичної значущості коефіцієнта детермінації.

Із цією метою висунуто такі гіпотези:

$$\text{нульова гіпотеза} \quad H_0 : R^2 = 0, \quad (5)$$

$$\text{альтернативна гіпотеза} \quad H_1 : R^2 \neq 0. \quad (6)$$

Перша, нульова, гіпотеза стверджує, що оцінене вибіркове рівняння регресії не пояснює зміну під впливом зміни ВВП.

Друга, альтернативна, гіпотеза навпаки стверджує, що варіація кількості туристів пояснюється впливом зміни ВВП.

Для перевірки висунутих гіпотез використана F – статистика (F – критерій Фішера):

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} \cdot \frac{n - k}{m} \quad (7)$$

яка має розподіл Фішера із ступенями вільності $\nu_1 = m$ і $\nu_2 = n - k$.

За статистичними таблицями F -розподілу Фішера [25] при заданому рівні значущості $\alpha = 0,05$ знайдено критичне значення критерію Фішера $F_{кр} = 3,21$.

Оскільки фактичне значення критерію Фішера ($F_{\phi} = 23,91$) більше за критичне, то нуль-гіпотеза відхилена на користь альтернативної, це свідчить про статистичну значущість побудованої моделі в цілому та її адекватність.

З метою визначення, за рахунок значущості яких параметрів моделі забезпечується її загальна статистична значущість, здійснено перевірку статистичної значущості параметрів моделі. Для кожного параметра моделі сформульовано статистичні гіпотези:

$$\text{нульова гіпотеза} \quad H_0 : \beta_j = 0, j = \overline{0, m}; \quad (8)$$

$$\text{альтернативна гіпотеза} \quad H_1 : \beta_j \neq 0, j = \overline{0, m}, \quad (9)$$

де m – кількість незалежних змінних.

Для перевірки висунутих статистичних гіпотез використана t – статистика (критерій Стюдента):

$$t_{b_j} = \frac{b_j}{\hat{\sigma}_{b_j}}, j = \overline{0, m}, \quad (10)$$

де b_j – оцінка параметра β_j теоретичної регресії;

$\hat{\sigma}_{b_j}$ – стандартна похибка j -го параметра моделі.

Для кожного параметра розраховано t -статистику (критерій Стюдента).

Відповідно до обраного рівня значущості $\alpha = 0,05$ і ступенів вільності за статистичними таблицями t -розподілу Стюдента [25] знайдено критичне значення критерію Стюдента $t_{кр} = 2,10$. Оскільки $t_{b_0} = 8,09$ та $t_{b_1} = 4,89$ більші за $t_{кр}$, то нуль-гіпотеза відхилена на користь альтернативної, що свідчить про статистичну значущість цих параметрів b_0 та b_1 .

Результати проведеної верифікації моделі залежності чисельності туристів,

обслуговуваних туроператорами, від ВВП на одну особу населення (табл. 3), свідчать про адекватність моделі статистичним даним і наявність тісного лінійного зв'язку між її змінними, а також про значущість побудованої моделі загалом і значущість її параметрів.

Таблиця 3

Результати регресійного аналізу залежності чисельності туристів, які обслуговуються туроператорами та турагентами, від ВВП України, що припадає на душу населення

Назва показника	Умовне позначення	Значення
Коефіцієнт кореляції	r_{yx}	0,756
Коефіцієнт детермінації	R^2	0,572
Критерій Фішера (фактичний)	F_{ϕ}	23,91
Критерій Стюдента b_0	t_{b_0}	8,09
Критерій Стюдента b_1	t_{b_1}	4,89
Критерій Фішера (критичний)	$F_{кр}$	3,21
Критерій Стюдента (критичний)	$t_{b_{кр}}$	2,10

Джерело: розраховано авторами.

Отже, сільський «зелений» (екологічний) туризм є одним із видів туризму, на рівні з агротуризмом та відпочинковим туризмом, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження в антропогенних навантаженнях на територію, а також регламентовано види розважального відпочинку. Принагідно, такий туризм є найбільш уразливим з економічного погляду, оскільки відповідає меншості критеріїв відпочивальників за їх вимогами до туристичного відпочинку, а тому потребує винайдення адекватних підходів до його поширення.

Економічні показники розвитку сільського «зеленого» туризму в Україні свідчать про позитивну тенденцію, яка склалася в цьому секторі. Проте, очевидно, що через пандемію Covid-19, розмір внутрішнього туристичного потоку й чисельності іноземних туристів можуть значно зменшуватися. Для уникнення такої ситуації пропонуємо розширити зміст послуг сільського «зеленого» туризму й формувати стратегію його розвитку в таких напрямках: розвиток на базі історичної спадщини сільських населених пунктів; розвиток сільського «зеленого» туризму шляхом інтеграції з аграрним сектором на основі екологічних параметрів, які підтверджені відповідним екологічним сертифікатом; розвиток соціального туризму.

Отже, для стимулювання розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму важливий організаційно-економічний механізм, який включав би ефективні фінансові інструменти. Варто наголосити, що розвиток «зеленого» туризму відповідає сучасній концепції «зеленої» економіки, що є інструментом

у досягненні сталого розвитку. Сучасні дослідження щодо перспектив упровадження «зеленої» економіки дозволяють визначити пріоритетні для неї перспективні види економічної діяльності в упровадженні засад «зеленої» економіки і на які варто звернути першочергову увагу. Ці «зелені» сектори економіки відображено на рис. 2.



Рис. 2. Першочергові види економічної діяльності щодо впровадження засад «зеленої» економіки

Джерело: сформовано та доповнено на основі даних [23; 24].

Розвиток сільського «зеленого» (екологічного) туризму є серед першочергових серед видів економічної діяльності для впровадження засад «зеленої» економіки (рис. 1), оскільки не спричиняє значного тиску на довкілля, порівняно з іншими відображеними видами економічної діяльності. Крім того, він є тією сферою, що потребує значних трудових ресурсів, у ній задіяно 230 млн осіб, або 8 % світової робочої сили. Відповідно до наявних оцінок, одне робоче місце в основній туристичній галузі створює приблизно півтора додаткових робочих місця в галузях економіки, пов'язаних із туризмом. Очікується, що «озеленення» цього сектора підвищить зайнятість місцевого населення в цій сфері завдяки зростанню місцевого найму й використанню місцевих ресурсів. При «озелененні» туристичного сектора зростання залучення місцевого населення до ланцюжка створення вартості в туризмі є важливим фактором розвитку місцевої економіки [26].

Оскільки зазвичай осередком розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму є природно-заповідні території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), то потребує удосконалення також мережа об'єктів природно-заповідного фонду.

Україна, за даними різних експертів і фахівців, володіє від 12,8 % до 15,6 % потенційно придатних для рекреаційного освоєння територій. Але нині площа рекреаційних категорій ПЗФ (національних природних парків, регіональних ландшафтних парків і всіх категорій колекційно-паркового типу) не перевищує 2 % від площі України, або половини сумарної площі природно-заповідного фонду. Таким чином, територію рекреаційних природно-

заповідних об'єктів України може бути значно збільшено [21; 27]. Водночас варто зауважити, що розвиток туризму на базі об'єктів ПЗФ має передбачати регулювання чисельності туристів, здійснення еколого-просвітницької діяльності й забезпечення екологічної рівноваги як на цьому об'єкті, так і в межах певної ОТГ, що прилягає до нього. Останнім часом сприяти розвитку сільського та екологічного туризму почали етнофестивали. Зокрема, лише у Рівненській області їх щорічно відбувається понад десяток, включаючи ті, які проводять на території регіональних ландшафтних парків. Під час фестивалів відбуваються концерти, майстер-класи, виставки, конкурси та інші заходи. Таким чином, комплексне поєднання досліджених інструментів управлінського впливу дозволить створити середовище, сприятливе для розвитку сільського та екологічного туризму на певній території. Розвиток зазначених видів туризму, своєю чергою, буде вигідним як для особистих селянських господарств, так і для економіки сільських територій, і дозволить наблизити її до таких характеристик, які визначають економіку як «зелену», тобто екологічно орієнтовану.

Розвиток сільського «зеленого» (екологічного) туризму залежить від низки таких сприятливих факторів, як:

- екологічний відпочинок у зв'язку з мальовничими природними ландшафтними ОТГ, що формують пропозицію такого відпочинку;
- зростання попиту на відпочинок у сільській місцевості серед мешканців міст й іноземців;
- високий рівень екологічної чистоти сільських місцевостей і природних ресурсів, розвиток природних атракцій (мисливство, рибальство, збір грибів, ягід);
- наявність вільних трудових ресурсів у сільській місцевості, що можуть бути задіяні в цій сфері;
- широкий спектр додаткових екскурсійних послуг, що можуть надаватися споживачам, можливість відпочинку за невисоку вартість.

Нині основними актами нормативно-правового регулювання екологічного туризму як частини сільського зеленого туризму є: Закон України «Про туризм» № 1282-IV від 18.11.2003 р.; Закон України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 р., що визначає право особистих селянських господарств провадити сільський «зелений» туризм; постанова Кабінету Міністрів України «Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» № 297 від 15.03.2005 р. Крім того, у контексті визначення перспектив розвитку сільського екологічного туризму, діють цільові програми щодо розвитку туризму на місцевому, регіональному й державному рівнях. Варто зауважити, що сфера функціонування екологічного туризму є найбільш дотичною до природоохоронного законодавства у зв'язку з регіональною специфікою провадження екологічного туризму, а тому регулюється не лише так званим туристичним законодавством, а й

законодавством у сфері охорони навколишнього середовища, а саме Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25.06.1991 р., Законом України «Про природно-заповідний фонд України» №2456-ХІІ від 16.06.1992 р. Оскільки саме природоохоронне законодавство є регуляторним елементом екологічної політики держави, напрям сільського екологічного туризму повністю покладається на виконання суб'єктами туризму зобов'язань згідно з вказаними законами та нормативними актами.

Перспективою розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму може бути концепція екологічного туризму, зокрема як комфортного елітного відпочинку за адекватні кошти, що відповідно сприятиме залученню коштів для розвитку бізнесу й водночас для розвитку природоохоронної діяльності. Завданням системи екологічного туризму є створення мотивацій природоохоронної діяльності в суб'єктів господарювання і водночас в екологізації попиту туристів. Заповіді екологічного туриста, прийняті в матеріалах Міжнародної організації екологічного туризму (TIES), передбачають передусім складник екологізації на рівні людей, а саме: пам'ятати про уразливість природи; не залишати зайвого й брати із собою на згадку лише фотознімки; пізнавати культуру, географію тощо; з повагою ставитися до місцевих мешканців; обмежити себе в придбанні продукції, виготовленої зі шкодою для навколишнього середовища; користуватися прокладеними стежками; підтримувати програми захисту навколишнього середовища та, за нагоди, використовувати методи збереження навколишнього середовища; підтримувати природоохоронні організації; співпрацювати із суб'єктами господарювання, що дотримуються принципів екологічного туризму. Ураховуючи різні підходи, споживання послуг екологічного туризму є своєрідною філософією, що виходить за межі експериментального чи економного відпочинку [28; 29; 30; 31; 32].

Важливою особливістю сільського «зеленого» (екологічного) туризму є неповторна базисна основа географічного й ландшафтного розміщення природних об'єктів і комплексів як середовищних ресурсів реалізації туристичних послуг. Їх якісна інтеграція в економічні процеси туріндустрії оцінюється в стратегічному прогнозуванні як практично невичерпні джерела прискореного підвищення добробуту держави та економічного розвитку ОТГ [23; 30; 33; 34; 35]. Більшість об'єктів екологічного туризму на цей час відповідають категорії екологічного внаслідок дрібномасштабності відповідних рекреацій. Однією з перспектив розвитку екологічного туризму є зарахування традиційних видів відпочинку до екологічних за умови їх організації та функціонування згідно з екологічними принципами розвитку регіонів та ОТГ.

У цьому дослідженні проаналізовано стан туристичної активності на прикладі Рівненської області впродовж 2000–2019 рр. (табл. 4). Рівненщина обрана не випадково, оскільки тут зосереджено безцінні природні багатства та унікальний рекреаційний ресурс, мальовнича природа Полісся, багата історична й культурна спадщина. Область має значний туристичний і рекреаційний

потенціал, умови для розвитку галузі туризму, яка може стати ефективним механізмом соціально-економічного розвитку, важливим джерелом наповнення бюджету.

Таблиця 4

Аналіз динаміки туристів у Рівненській області, тис. осіб

Показник	Роки								Абсолютне відхилення 2019 р. до 2000 р., (+; -)	Відносне відхилення, 2019 р. до 2000 р., (%)
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019		
Чисельність туристів, яких обслуговували туроператори й турагенти, усього, зокрема:	30,2	50,4	39,7	6,6	9,0	11,2	22,0	32,4	2,2	107,3
В'їзні іноземні туристи	2,0	3,1	1,3	0,0	-	-	-	-	-	-
Віїзні туристи, громадяни України, які виїздили за кордон	2,8	5,6	6,5	5,4	7,6	9,8	20,3	29,7	26,9	1006,1
Внутрішні туристи	25,4	41,7	31,9	1,2	1,4	1,4	1,7	3,8	-21,6	14,9

Примітка: Дані 2000–2010 рр. – за даними управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації, з 2015 р. – за даними Державної служби статистики України.

Джерело: розраховано і проаналізовано за даними [19; 35; 36].

Отже, за наведеними в таблиці даними бачимо, що простежується значне зростання чисельності туристів, які виїздили за кордон, – у десять разів. Збільшилась і чисельність туристів, яких обслуговували туроператори й турагенти на 7,3 %, що становило у 2019 р. понад 32 тис. осіб. Деяко змінилася статистика щодо узагальнення динаміки чисельності закордонних туристів, які відвідували Рівненську область, їх число контролює Державна міграційна служба в межах України, тому дані в регіональному розрізі відсутні.

Для покращення туристичної інфраструктури, розвитку активних видів туризму, підвищення рівня туристичного обслуговування у Рівненській області розроблено «Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018–2022 роки», яка схвалена розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 254 від 12 квітня 2018 р. та затверджена рішенням сесії обласної ради № 938 від 18 травня 2018 р. [37].

Розроблення Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» здійснено на основі аудиту й усебічного аналізу вибраної території за принципом функціонування дестинацій: наявності ресурсів для туристичного розвитку, доступності й комунікацій, інфраструктури, управлінського та

кадрового потенціалу. Експерти проекту послуговувалися авторською методикою оцінювання наявних туристичних ресурсів. На основі аудиту сформовано концепцію розвитку проєктованої території з дальшим плануванням туристичного продукту, визначенням необхідної інфраструктури з урахуванням факторів впливу на розвиток. Проведено планування щодо розвитку кожного конкретного продукту й території загалом, відповідно до функціонування «зелених» шляхів (Greenways), запропоновано пріоритетні туристичні продукти.

Стратегія розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» спрямована на реалізацію цілей і завдань Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року в частині туризму. Зокрема, у цій Стратегії визначено три стратегічні цілі [36]: розвиток економічного потенціалу, розвиток сільських територій і розвиток людського капіталу, які тісно пов'язані з розвитком туристичної галузі. Також виділена операційна ціль «1.3. Розвиток внутрішнього туризму», у межах якої передбачається реалізація трьох завдань [36]: туристична промоція області; розвиток туристичних об'єктів, продуктів і мереж; покращення стану рекреаційних зон і територій та об'єктів ПЗФ.

Проєкт «Медове коло» має свої географічні межі, які розташовані в п'яти адміністративних районах Рівненської області: Рівненському, Березнівському, Гощанському, Костопільському та Корецькому. Основними точками (населеними пунктами) планованого туристичного Зеленого шляху «Медове коло» є: Рівне, Пересопниця, Клевань, Олександрія, Деражне, Злазне, Базальтове, Березне, Хотин, Бистричі, Соснове, Великі Межирічі, Гоща, Тучин, Гориньград (рис. 3). Розвиток Зеленого шляху «Медове коло» базується на особливостях його потенціалу, а також внутрішніх і зовнішніх факторах. Основна вісь має вигляд кільцевого шляху (протяжністю понад 250 кілометрів) з основними «точками», від яких розходяться мережі локальних маршрутів [37]. Основу шляху формують басейни річок Горинь і Случ, він проходить уздовж або поряд із річковими долинами. Саме тому основним для території проєкту «Медове коло» є туризм на природі – зелений, екологічний, активний, спортивний тощо, а також оздоровлення та відпочинок. Насамперед, це є найбільш притаманні території види туризму: агротуризм, велосипедний, водний, кінний і пішохідний туризм.

Вважаємо, що основними доповнюючими продуктами дестинації «Медове коло» є [36]:

– бортництво: попри те, що цей древній промисел лише частково притаманний дестинації, працівники комунального закладу «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради досліджують його як традиційний для території вид діяльності. Тому дестинацію пропонують упровадити для відродження традицій, навчання й популяризації бортництва, створення першого в Україні експериментально-освітнього майданчика;

– екологічна освіта: використання можливостей Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуща», Надслучанського

регіонального ландшафтного парку, а також лісових господарств; прокладення екостежок і туристичних маршрутів із відповідною інфраструктурою;

– археологічні пам'ятки: насамперед давньоруські городища – розвиток на базі городищ Погориння експериментальної археології, організація історичних реконструкцій, майстер-класів, спеціалізованих тематичних подій;

– здорове харчування: популяризація традиційних і сучасних регіональних страв і продуктів, розвиток органічного та натурального виробництва (зокрема, медових продуктів), створення дегустаційних програм і відповідної інфраструктури.



Рис. 3. Основні опорні точки «Медового кола» як туристичної дестинації

Джерело: [36; 37].

Загалом у межах Зеленого шляху «Медове коло» пропонуються основні блоки туристичних продуктів (табл. 5). Реалізація заходів Стратегії сприятиме збільшенню чисельності туристів, а також коштів, залучених у регіон від туристичної діяльності. У межах проєкту «Медове поле» прокладено обласний туристичний маршрут «Поліська Січ» – це щорічний всеукраїнський туристичний велофестиваль. Марафон проходить щороку на свято Трійці. Маршрут веломарафону прокладено переважно маломоторизованими шляхами таким чином, щоб охопити максимальну кількість цікавих місць, які можна відвідати. Цей веломаршрут пролягає через територію Костопільського району та включає визначні пам'ятки історії, культурної спадщини та пам'ятку природи – базальтові стовпи. Створена навігація велосипедного шляху «Поліська Січ».

Проте процеси децентралізації, нестабільність у країні вплинули на людський ресурс, який, як основний механізм змін, не сприйняв їх. Усе це можна було б «попередити» за умови якісного інформування про стратегічний

туристичний проект розвитку певної території ще до початку розроблення проекту дестинації. Ця ситуація виявила найгостріші проблеми туризму в Україні – відсутність розуміння туризму та його різноманіття.

Таблиця 5

**Формування основних блоків туристичних продуктів Зеленого шляху
«Медове коло»**

Зелений шлях «Медове коло»		
Блоки туристичних продуктів для атракції туристів		
Будь активний!	Відпочивай змістовно!	Живи здорово!
<ul style="list-style-type: none"> • Кінний туризм і відпочинок • Скандинавська ходьба • Велотуризм • Водний туризм • Піший туризм • Скелелазіння • Мисливство та рибальство, збір гербарію і лікарських трав 	<ul style="list-style-type: none"> • Бортництво й апітуризм • Археологічні реконструкції • Експериментальне млинарство • Експериментальне човнярство • Етнотуризм • Військовий туризм • Геотуризм • Релігійний туризм • Започаткування й розвиток інклюзивного туризму 	<ul style="list-style-type: none"> • Спортивні оздоровчі розваги • Здорове харчування • Екотуризм • Стаціонарний туризм (рекреація, оздоровчий, агротуризм) • Знайомство з унікальною природою в межах природно-заповідного фонду

Джерело: доповнено на основі [36; 37].

Нині гостро постало питання стосовно того, як жителі сіл чи пасічники, працівники культури чи голови сільської ради, керівники ОТГ або ж нетуристичні організації можуть реалізуватися в межах цього проекту, оскільки не діють у сфері туризму. Загалом не сформувався «бачення своєї ролі» тих, хто мав би реалізувати основну місію.

У громадськості відсутнє розуміння пріоритетності туризму, усвідомлення ефекту швидкої віддачі. Цей фактор є пріоритетним для органів місцевого самоврядування, які мають чимало можливостей для реалізації різноманітних управлінських механізмів. Проте основними для них є наповнення бюджету та сталий розвиток соціальної інфраструктури. Хоча туризм не сприймається як основне джерело наповнення бюджету, саме на індустрію туризму роблять високі ставки в усьому світі. Велику роль відіграє розуміння спільних управлінських інтересів. Саме розуміння гармонійного розвитку кількох територій, їх динамічного руху в одному напрямі як суцільної туристичної дестинації може зумовити поштовх для стрімкого кроку вперед, що зробити по одинці неможливо.

Варто зазначити про важливу роль конструктивного діалогу між ОТГ й органами місцевого самоврядування. Зокрема, територіальна громада має розробити завдання, визначити цілі не для органів державного управління, а для себе. Органам державної влади делеговано функції забезпечення сприятливого середовища для досягнення поставлених цілей громади.

Ураховуючи кількість позитивних зрушень, стан реалізації потенціалу України в галузі туризму належним чином не розкрито. Тому для ефективного

управління й розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму пропонуються такі пріоритети:

- створення й укомплектування спеціалістами окремих структурних підрозділів із питань туризму в структурі районних державних адміністрацій, об'єднаних територіальних громад;
- проведення статистичної звітності відповідно до сучасних світових методик;
- забезпечення ліцензування діяльності туристичних агентств;
- забезпечити систему збереження та відновлення об'єктів історико-культурної спадщини для подальшого використання в галузі сільського екологічного туризму;
- забезпечення маркування та знакування туристичних маршрутів відповідно до всеукраїнського зразка;
- забезпечення розроблення механізму діяльності мережі туристично-інформаційних центрів по всій території України;
- розвиток інклюзивного туризму як важливої форми соціалізації.

Новою формою соціального туризму нині є інклюзивний туризм, який варто розвивати на основі саме сільського «зеленого» (екологічного) туризму, оскільки це забезпечить упровадження мікромоделі інтегрованого суспільства (взаємодії осіб з обмеженими можливостями, їх родин, фахівців, здорових людей). Це забезпечить інтеграцію людей з особливими потребами в суспільство для їх ефективної соціалізації. Як важливий і дієвий інструмент соціалізації інклюзивний туризм має певні особливості. Насамперед, це є терапія та профілактика психосоматичних захворювань шляхом стимулювання рухової активності, таким чином, туризм підтримує фізичне здоров'я особи. До того ж, активний характер відпочинку, включаючи різні забави, дозволить відволіктися від монотонності побуту й підтримати психічний стан і психоемоційний настрій. По-друге, туризм спрямований на відновлення сил для виконання виробничих процесів і побутових обов'язків, відчуття наближеності до первозданної природи, відчуття її краси, ознайомлення з природними пам'ятками, об'єктами історико-культурної спадщини. По-третє, інклюзивний туризм створює повноцінне середовище спілкування, встановлює незалежні й різнобічні соціальні контакти, допомагає сформувати впевнену й ефективну життєву позицію. По-четверте, інклюзивний туризм допомагає пізнати навколишній світ із його різними проявами та звичаями, дізнатися невідомі раніше природні явища, розширити коло друзів і спілкування. По-п'яте, важливим аспектом інклюзивного сільського «зеленого» туризму є те, що він сприяє нівелюванню фізичної й духовної дискримінації осіб з особливими потребами, які вони відчувають упродовж багатьох років.

Таким чином, основними завданнями у розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму, ураховуючи процес екологізації, є:

- запровадження сталих економічних механізмів природокористування,

стимулювання впровадження екологобезпечних, енергетично ефективних і ресурсощадних технологій;

– забезпечення переходу економіки на інноваційну модель розвитку, структурна перебудова економіки шляхом прискорення розвитку високотехнологічних галузей, усебічний розвиток вітчизняних інформаційних технологій;

– сприяння розвитку технологій замкнутого циклу й технологій очищення, перероблення й утилізації відходів, підтримка екологічно ефективного виробництва енергії, урахування використання відтворювальних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів;

– оформлення в законодавчому й нормативно-правовому плані юридичної власності на території та об'єкти ПЗФ України та здійснюваної в їхніх межах екотуристичної діяльності;

– розроблення економічного механізму надання платних рекреаційних послуг, з установленням нормативів плати, обліку наявних рекреаційних ресурсів на територіях ПЗФ і розгляд можливості їх туристичного використання;

– визначення надійних способів розрахунку допустимих навантажень на природно-рекреаційні території;

– у межах об'єктів ПЗФ розроблення комплексу різноманітних (у пізнавальному плані) маршрутів та екологічних стежок;

– розроблення ефективних засобів пропаганди охорони природи, екологічної освіти рекреантів і контролю за їх поведінкою в природі, забезпечення дотримання усіх екологічних норм і заходів у межах екологічної політики в секторі туризму незалежно від розмірів конкретного підприємства чи виду туристично-рекреаційної діяльності, удосконалення системи видалення та переробки сміття;

– розвиток сімейного екологічного туризму, формування туристично-рекреаційних кластерів тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, варто відзначити, що реалізація запропонованих у роботі напрямів сприятиме сталому розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму, завдяки якому можливо не тільки зменшити негативний вплив на довкілля, але й підвищувати рівень екологічної безпеки територій, а також формувати позитивний імідж ОТГ.

Висновки. У результаті проведеного дослідження сформовано економічні засади розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму як каталізатора розвитку місцевої економіки, що отримала поштовх у процесі децентралізаційної реформи; виявлено причини та фактори, що гальмують його розвиток, зокрема вплив пандемії Covid-2019, нестабільна військово-політична ситуація, фінансово-економічна криза; сформульовано основні завдання розвитку сільського «зеленого» туризму.

Проаналізовано економічні показники розвитку сільського «зеленого»

туризму в Україні за період 2000–2019 рр., що свідчать про позитивну тенденцію, яка склалася в цьому секторі. Проте, очевидно, в перспективі розмір внутрішнього туристичного потоку й чисельності іноземних туристів буде значно зменшуватися (через пандемію Covid-19). Для уникнення такої ситуації авторами на прикладі дестинації «Медове коло» запропоновано розширити зміст послуг сільського «зеленого» туризму й сформувавши стратегію його розвитку в таких напрямках, як розвиток на базі історичної спадщини сільських населених пунктів; розвиток сільського «зеленого» туризму шляхом інтеграції з аграрним сектором на основі екологічних параметрів, які підтверджені відповідним екологічним сертифікатом; розвиток соціального туризму.

Як продемонструвало проведене дослідження, упродовж 2012–2019 рр. чисельність осіб, які відвідали сільські «зелені» агросадиби в Україні, зросла на 70 % і становила у 2019 р. близько 86 тис. осіб. Водночас збільшилась удвічі й площа агросадиб, показник середньої місткості агросадиб зріс на 50 %. Усе це є свідченням розвитку сільського «зеленого» туризму. Установлено, що перспективною формою розвитку сільського «зеленого» туризму є етнофестивалі, що приносять максимальний ефект у межах територій ПЗФ, особливо такої категорії як регіональні ландшафтні парки.

Сільський «зелений» (екологічний) туризм є перспективним напрямом розвитку місцевої економіки за умови побудови успішної системи реалізації проєктів з екологічного туризму, ефективної взаємодії споживачів із суб'єктами надання послуг, а також своєчасного та раціонального державного регулювання процесів у туристичній галузі та в напрямі охорони навколишнього середовища. Основною його базою є об'єкти ПЗФ, у межах яких господарська діяльність є обмеженою, а туристична відповідає принципам екологічного туризму. Системними завданнями галузі екологічного туризму є успішна взаємодія усіх суб'єктів галузі, за якої відбувається раціоналізація впливу туристичної діяльності на природне середовище, екологізація на галузевому рівні та рівні громадської свідомості, а зростання попиту на послуги екологічного туризму дозволяє залучати кошти для відтворення й збереження навколишнього природного середовища. Для реалізації цілей сільського «зеленого» (екологічного) туризму необхідне виконання завдань, що перебувають у межах діяльності держави, зокрема реалізація законотворчих ініціатив і створення та вдосконалення системи фінансування галузі та отримання й розподілу податків від упровадження екологічного туризму. Екологізація на рівні ОТГ, задіяних в екологічному туризмі, вимагає вирішення освітніх і кадрових проблем, а екологізація на рівні туристів потребує підвищення привабливості «зеленого» туризму з-поміж інших видів туризму.

Важливим аспектом розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму є підтримка інклюзивного туризму, що зумовлено тими факторами, що суспільство намагається ізолюватися або відмежуватися від людей з інвалідністю; люди з інвалідністю піддаються як навмисній, так і ненавмисній дискримінації, що проявляється у важливих сферах життя, включаючи

працевлаштування, господарювання, доступ до державних установ, транспорт, комунікації та рекреації; відсутність задовільної юридичної допомоги для осіб з інвалідністю, які зазнали дискримінації; низькі соціальні позиції, які займають люди з особливими потребами.

На основі побудованої моделі залежності чисельності туристів, обслуговуваних туроператорами та ВВП на одну особу населення у вигляді лінійної регресії та проведення її верифікації встановлено, що вплив ВВП на чисельність туристів є досить вагомим.

Розроблення стратегічних напрямів розвитку сільського «зеленого» (екологічного) туризму не є запорукою їх вдалої реалізації за умов відсутності ефективних механізмів формування позитивного громадського бачення, сприятливого середовища для втілення інноваційних підходів, зокрема для розбудови стратегічно важливих відносин між органами державного управління та індустрією туризму. Реалізація світової мережі Зелених шляхів у межах проєкту «Медове коло» продемонструвала лише частковий ефект, поки не призвела до бажаних зрушень та активізації розвитку туризму. Звісно, це є наслідком обмежених можливостей організаційної структури як новостворених ОТГ, так й органів державного управління, незначна чисельність спеціалістів, які, крім питань туризму, зайняті й в інших напрямках діяльності. Тому, насамперед, необхідно вдосконалити й укомплектувати систему місцевого самоврядування в межах ОТГ, створивши відділ культури й туризму в їхньому складі. І лише за умови діяльності повноцінного структурного відділу з питань розвитку туризму в системі ОТГ є можливим реалізувати стратегічну програму розвитку туризму на 2020–2025 рр. відповідно до запропонованих пріоритетів розвитку.

Перспективами дальших досліджень може бути визначення напрямів удосконалення й запровадження стратегії туристичної діяльності на основі розроблення інноваційних туристичних продуктів для підвищення рейтингу й туристичного іміджу територій, збільшення обсягів надходжень до місцевих бюджетів у вигляді податків від туристичної діяльності, формуванні заявок участі в грантових проєктах і програмах.

Список використаних джерел

1. Кравчук А. О. Сільський туризм як стратегічний напрям диверсифікації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одещини. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18. № 3. С. 45–51.

2. Соколенко С., Бузинський М. Особливості діяльності та розвитку об'єктів зеленого туризму у регіонах та проблеми створення міжнародних кластерів у цій галузі. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/sokolenko.htm.

3. Чернява Г. Л. Теоретичні підходи до визначення поняття, сутності альтернатив розвитку сільського зеленого туризму. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 227. С. 85–88.

4. Шульгіна Л. М., Зінченко А. І., Крахмальова Н. А. Маркетингова діяльність підприємств на ринку послуг зеленого туризму. Київ: КНТЕУ, 2003.

258 с.

5. Korkuna O., Korkuna I., Kulyk O. Green tourism as a factor of development of United Territorial Communities in Ukraine. *Economic and Regional Studies*. 2020. Vol. 13. Is. 1. Pp. 126–136. <https://doi.org/10.2478/ers-2020-0009>.

6. Біль М. М. Просторова мобільність населення: теорія, методологія, практика: моногр. Львів: ПАІС, 2018. 392 с.

7. Корчинська О. О. Розвиток підприємництва в сфері сільського зеленого туризму: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Біла Церква, 2015. 25 с.

8. Кузьо Н. Є., Косар Н. С. Маркетингове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 369–381. <http://doi.org/10.21272/mmi.2017.2-34>.

9. Зінько Ю. В., Горішевський П. А., Васильєв В. П., Благодир С. Ф., Іваник М. Б. Використання італійського законодавчого досвіду для розробки законопроектів у сфері сільського туризму України. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 16. С. 51–59.

10. Anhelko I. V., Oryshchyn I. S., Popadynets N. M., Zhuravel Yu. V., Nezveshchuk-Kohut T. S. Theoretical and methodological principles of tourist attractiveness of territories. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. 2020. Vol. 143(3). Pp. 43–47. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-3-6>.

11. Chorna M., Barna M., Androsova T., Ushakova N., Tuchkovska I. Ways to Improve the Management of The Economic Security of Travel Companies. *IBIMA Business Review*. 2019. Vol. 2019. 126670. <https://doi.org/10.5171/2019.126670>.

12. Kovalchuk Yu., Furman I., Humenyuk H., Kucher A. Potential and opportunities for development of tourism in Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. XI. No. 1(41). Pp. 194–201. [http://doi.org/10.14505/jemt.v11.1\(41\).22](http://doi.org/10.14505/jemt.v11.1(41).22).

13. Horban H., Petrovska I., Kucher A., Diuk A. Efficiency of tourism activities in Ukraine: a regional comparison. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. Vol. XI. No. 4(44). Pp. 874–882. [https://doi.org/10.14505/jemt.v11.4\(44\).11](https://doi.org/10.14505/jemt.v11.4(44).11).

14. Garasymluk M., Popadynets N., Skrypko T., Topchiiy O. Analysis and modeling of the impact of factor determinants on functioning of hotel economy in Ukraine. *Studies of Applied Economics: the Recent Economic Trends and their Impact on Marketing*. 2020. Vol. 38. No. 4. [https://doi.org/10.25115/eea.v38i3%20\(1\).3976](https://doi.org/10.25115/eea.v38i3%20(1).3976).

15. Boiko M., Bosovska M., Vedmid N., Bovsh L., Okhrimenko A. Investment attractiveness of the Ukrainian tourism system. *Investment Management & Financial Innovations*. 2018. Vol. 15. Is. 4. Pp. 193–209. [https://doi.org/10.21511/imfi.15\(4\).2018.16](https://doi.org/10.21511/imfi.15(4).2018.16).

16. Kozmenko O., Poluliakhova O., Iastremska O. Analysis of countries investment attractiveness in the field of tourism industry. *Investment management and financial innovations*. 2015. Vol. 12. Is. 3. Pp. 56–63.

17. Niemets L., Sehida K., Lohvinova M., Kraynukov O. Kliuchko L. Rural

tourism in Ukraine: peculiarities and trends of development. *Proceedings of the 32nd International Business Information Management Association Conference (IBIMA) – Vision 2020: Sustainable economic development and application of innovation management from regional expansion to global growth*, 15–16 November 2018, Seville, Spain. Pp. 290–301.

18. Baseline Report on the Integration of Sustainable Consumption and Production Patterns into Tourism Policies. UNWTO, 2019. 118 p. <https://doi.org/10.18111/9789284420605>.

19. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні: стат. бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 99 с.

20. В проекті держбюджету на 2021 рік передбачено 209,5 мільйонів гривень на розвиток туризму. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/rozvitok-turizmu-v-ukrajini-2021-chi-peredbachene-derzhavne-finansuvannya-novini-11147276.html>.

21. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

22. Кузьменко О. Екологічний туризм: поняття та особливості організації. *Схід*. 2002. № 2(45). С. 13–17.

23. Мовчан І. С., Харченко В. О. Стан та перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні. *Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика*: матер. І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2018 р.). Львів: ЛТЕУ, 2018. С. 104–108.

24. Васильченко А. О. и др. Беларусь – Украина: многовекторные направления развития туризма в регионах: моногр. Пинск: ПолесГУ, 2020. 362 с.

25. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Москва: Финансы и статистика, 1989. 174 с.

26. Навстречу «зелёной» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для представителей властных структур. ЮНЕП, 2011. 44 с.

27. Yakymchuk A. et al. Public administration and economic aspects of Ukraine's nature conservation in comparison with Poland. *Advances in human factors, business management and leadership*; eds J. Kantola, S. Nazir, V. Salminen. AHFE 2020. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, Vol. 1209. Cham: Springer, 2020. Pp. 258–265. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50791-6_33.

28. Suhina O., Shults S., Tkach V., Popadynets N., Kamushkov O. Methodology of evaluating economic losses resulting from partial loss of the air ecosystem's assimilative capacity. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2019. Vol. 28. No. 1. Pp. 188–198. <https://doi.org/10.15421/111920>.

29. Haba M. I., Dnistrianska N. I., Ilnytska-Hyvakchuk H. Ya., Makar O. P., Senkiv M. I. Jewish cultural heritage of the Lviv oblast as a tourism resource. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2020. Vol. 29. No. 3. Pp. 502–511. <https://doi.org/10.15421/112045>.

30. Dzyad O. V., Redko V. Y., Krasnikova N. O., Mihaylenko O. G.,

Stasiuk Y. N. On the issue of sustainable development of tourism in the Black Sea countries. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2020. Vol. 29. No. 3. Pp. 471–482. <https://doi.org/10.15421/112042>.

31. Kramarenko I. et al. The model of economic system management for the Black Sea region of Ukraine in the sustainable development context. *Accounting*. 2020. Vol. 6(4). Pp. 387–394. <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.5.003>.

32. Ivanova A. S., Holionko N. G., Tverdushka T. B., Olejarz T., Yakymchuk A. Y. The strategic management in terms of an enterprise's technological development. *Journal of Competitiveness*. 2019. Vol. 11(4). Pp. 40–56. <https://doi.org/10.7441/joc.2019.04.03>.

33. Руснак Ю. І. Законодавство України про туризм і готельну справу. Збірник офіційних текстів законів станом на 15.02.2013 р. Київ: ЦНЛ, 2013. 241 с.

34. Мотузенко О., Аріон О. Екологізація туристичної діяльності й екологічний туризм: перспективи розвитку. *Україна та глобальні процеси: географічний вимір*. 2000. Т. 1. С. 375–379.

35. Статистичний щорічник Рівненської області за 2018 р. Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2019. 408 с.

36. Про Стратегію розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018–2022 рр.: розпорядження голови Рівненської обласної державної адміністрації від 18.04.2018 р. № 254. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RO180113>.

37. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/strategiya-rozvitku-oblasti-do-2020-roku>.

References

1. Kravchuk, A. O. (2014), Rural tourism as the strategic direction of diversification of operating activities of agricultural sector entities of Odessa region. *Ekonomichnyy analiz*, vol. 18, is. 3, pp. 45–51.

2. Sokolenko, S., and Buzyn's'kyy, M. (n.d.), Features of activity and development of green tourism facilities in the regions and the problems of creating international clusters in this area, available at: http://tourlib.net/statti_ukr/sokolenko.htm.

3. Chernyava, H. L. (2012), Theoretical approaches to defining the concept, the essence of alternatives to the development of rural green tourism. *Culture of the peoples of the Black Sea region*, no. 227, pp. 85–88.

4. Shulhina, L. M., Zinchenko, A. I., and Krakhmalova, N. A., (2003), *Marketynohova diialnist pidpriemstv na rynku posluh zelenoho turyzmu* [Marketing activities of enterprises in the market of green tourism services], Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.

5. Korkuna, O., Korkuna, I. and Kulyk, O. (2020), Green tourism as a factor of development of United Territorial Communities in Ukraine. *Economic and Regional Studies*, vol. 13, is. 1, pp. 126–136. <https://doi.org/10.2478/ers-2020-0009>.

6. Bill, M. M. (2018), *Prostorova mobilnist naselelnia: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Spatial mobility of the population: theory, methodology, practice], PAIS, Lviv, Ukraine.

7. Korchynska, O. O. (2015), Entrepreneurship development in the field of rural green tourism, Abstract of Ph.D. Thesis. Bila Tserkva, Ukraine.

8. Kuzo, N. Je. and Kosar, N. S. (2017), Marketing support of rural green tourism development in Ukraine. *Marketing and Management of Innovations*, vol. 2, pp. 369–381. <http://doi.org/10.21272/mmi.2017.2-34>.

9. Zinko, Yu. V., Horishevskiy, P. A., Vasyliiev, V. P., Blahodyr, S. F. and Ivanyk, M. B. (2011), Using the Italian legislative experience to develop bills in the field of rural tourism in Ukraine. *Geography and tourism*, vol. 16, pp. 51–59.

10. Anhelko, I. V., Oryshchyn, I. S., Popadynets, N. M., Zhuravel, Yu. V. and Nezveshchuk-Kohut, T. S. (2020), Theoretical and methodological principles of tourist attractiveness of territories. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, vol. 143(3), pp. 43–47. <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-3-6>.

11. Chorna, M., Barna, M., Androsova, T., Ushakova, N. and Tuchkovska, I. (2019), Ways to improve the management of the economic security of travel companies. *IBIMA Business Review*, vol. 2019, 126670. <https://doi.org/10.5171/2019.126670>.

12. Kovalchuk, Yu., Furman, I., Humenyuk, H. and Kucher, A. (2020), Potential and opportunities for development of tourism in Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. XI, no. 1(41), pp. 194–201. [http://doi.org/10.14505/jemt.v11.1\(41\).22](http://doi.org/10.14505/jemt.v11.1(41).22).

13. Horban, H., Petrovska, I., Kucher, A. and Diuk, A. (2020), Efficiency of tourism activities in Ukraine: a regional comparison. *Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. XI, no. 4(44), pp. 874–882. [https://doi.org/10.14505/jemt.v11.4\(44\).11](https://doi.org/10.14505/jemt.v11.4(44).11).

14. Garasymliuk, M., Popadynets, N., Skrypko, T. and Topchiiy, O. (2020), Analysis and modeling of the impact of factor determinants on functioning of hotel economy in Ukraine. *Studies of Applied Economics: the Recent Economic Trends and their Impact on Marketing*, vol. 38, no. 4, [https://doi.org/10.25115/eea.v38i3%20\(1\).3976](https://doi.org/10.25115/eea.v38i3%20(1).3976).

15. Boiko, M., Bosovska, M., Vedmid, N., Bovsh, L. and Okhrimenko, A. (2018), Investment attractiveness of the Ukrainian tourism system. *Investment Management & Financial Innovations*, vol. 15, is. 4, pp. 193–209. [https://doi.org/10.21511/imfi.15\(4\).2018.16](https://doi.org/10.21511/imfi.15(4).2018.16).

16. Kozmenko, O., Poluliakhova, O. and Iastremska, O. (2015), Analysis of countries investment attractiveness in the field of tourism industry. *Investment management and financial innovations*, vol. 12, is. 3, pp. 56–63.

17. Niemets, L., Sehida, K., Lohvinova, M., Kraynukov, O. and Kliuchko, L. (2018), Rural tourism in Ukraine: peculiarities and trends of development. Proceedings of the 32nd International Business Information Management Association Conference, IBIMA – Vision 2020: Sustainable economic development and

application of innovation management from regional expansion to global growth, 15–16 November 2018, Seville, Spain.

18. Baseline Report on the Integration of Sustainable Consumption and Production Patterns into Tourism Policies (2019), UNWTO. <https://doi.org/10.18111/9789284420605>.

19. State Statistics Service of Ukraine (2018), Sanatorno-kurortne likuvannia, orhanizovanyi vidpochynok ta turyzm v Ukraini. Statystychnyj biuletyn [Sanatorium treatment, organized recreation and tourism in Ukraine. Statistical bulletin], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

20. The draft state budget for 2021 provides for 209.5 million hryvnias for tourism development (2020), available at: <https://www.unian.ua/tourism/news/rozvitok-turizmu-v-ukrajini-2021-chi-peredbachene-derzhavne-finansuvannya-novini-11147276.html>.

21. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2020), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

22. Kuzmenko, O. (2002), Ecological tourism: concepts and features of the organization. *Skhid*, vol. 2(45), pp. 13–17.

23. Movchan, I. S. and Kharchenko, V. O. (2018), Status and prospects of rural (green) tourism development in Ukraine. *Stalyi rozvytok turyzmu na zasadakh partnerstva: osvita, nauka, praktyka* [Sustainable Development of Tourism on the Basis of Partnership: Education, Science, Practice], Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsia [International scientific-practical conference], Lviv University of Trade and Economics, Lviv, Ukraine, October 31 – November 1, pp. 104–108.

24. Vasylychenko, A. O. et al. (2020), *Belarus' – Ukraina: mnogovektornye napravlenija razvitija turizma v regionah* [Belarus – Ukraine: multi-vector directions of tourism development in the regions], PolesGU, Pinsk, Belarus.

25. Pluta, V. (1989), *Sravnitel'nyj mnogomernyj analiz v jekonomicheskijh issledovanijah* [Comparative multivariate analysis in economic research], Finance and Statistics, Moscow, Russia.

26. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication (2011), A Synthesis for Policy Makers. UNEP, available at: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf.

27. Yakymchuk, A. et al. (2020), Public administration and economic aspects of Ukraine's nature conservation in comparison with Poland. in *Advances in human factors, business management and leadership*, eds J. Kantola, S. Nazir, V. Salminen. AHFE 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, Vol. 1209. Springer, Cham, Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50791-6_33.

28. Suhina, O., Shults, S., Tkach, V., Popadynets, N. and Kamushkov, O. (2019), Methodology of evaluating economic losses resulting from partial loss of the air ecosystem's assimilative capacity. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, vol. 28, no. 1, pp. 188–198. <https://doi.org/10.15421/111920>.

29. Haba, M. I., Dnistrianska, N. I., Ilnytska-Hykavchuk, H. Ya., Makar, O. P. and Senkiv, M. I. (2020), Jewish cultural heritage of the Lviv oblast as a tourism

resource. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, vol. 29, no. 3, pp. 502–511. <https://doi.org/10.15421/112045>.

30. Dzyad, O. V., Redko, V. Y., Krasnikova, N. O., Mihaylenko, O. G. and Stasiuk, Y. N. (2020), On the issue of sustainable development of tourism in the Black Sea countries. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, vol. 29, no. 3, pp. 471–482. <https://doi.org/10.15421/112042>.

31. Kramarenko, I. et al. (2020), The model of economic system management for the Black Sea region of Ukraine in the sustainable development context. *Accounting*, vol. 6(4), pp. 387–394. <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.5.003>.

32. Ivanova, A. S., Holionko, N. G., Tverdushka, T. B., Olejarz, T. and Yakymchuk, A. Y. (2019), The strategic management in terms of an enterprise's technological development. *Journal of Competitiveness*, vol. 11(4), pp. 40–56. doi.org/10.7441/joc.2019.04.03.

33. Rusnak, Yu. I. (2013), Legislation of Ukraine on tourism and hospitality. Collection of official texts of laws as of February 15, 2013. Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.

34. Motuzenko, O. and Arion, O. (2000), Ecologization of tourist activity and ecological tourism: prospects of development. *Ukraine and global processes: geographical dimension*, vol. 1, pp. 375–379.

35. Statistical Yearbook of Rivne region for 2018 (2019), Main Department of Statistics in Rivne Region, Rivne, Ukraine.

36. Rivne Regional State Administration (2018), Order of the head of the regional state administration “About the Strategy of development of tourism of the Green way “Honey circle” for 2018-2022”, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/RO180113>.

37. Rivne Regional State Administration (2014), Rivne Region Development Strategy for the period up to 2020, available at: <https://www.rv.gov.ua/strategiya-rozvitku-oblasti-do-2020-roku>.

Citation:

Стиль – ДСТУ:

Якимчук А., Попадинець Н., Валюх А., Скрипко Т., Левков К. Сільський «зелений» туризм як каталізатор розвитку місцевої економіки в процесі децентралізації влади. *Agricultural and Resource Economics*. 2021. Vol. 7. No. 1. Pp. 232–259. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.12>.

Style – APA:

Yakymchuk, A., Popadynets, N., Valyukh, A., Skrypko, T. and Levkov, K. (2021), Rural “green” tourism as a driver of local economy development in the process of decentralization of power. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 7, no. 1, pp. 232–259. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.12>.